

Frihetskänslan och frigörelsen

Förtrycket har inte helt segtrat förrän de förtryckta upphört att längta efter frihet. Händelserna i Polen är ett nytt bevis för att den kommunistiska regimens förtryck inte vunnit denna seger. Folket längtar ännu efter frihet, ekonomisk och social likaväl som politisk och nationell. Med all sannolikhet förhåller det sig så i alla satellitstaterna och i alla de erövrade, med Ryssland införlivade staterna. Rapporterna från dem som har beröring med eller underrättelser från de underkuvade går alla i denna riktning. Endast ett fåtal skulle rösta för det nuvarande styret vid ett fritt val, uppges det från Östtyskland; de ryska makthavarnas rädsla för ett sådant val bestyrker den uppfattningen. Från de baltiska folken, som berövats även skenet av självständighet, kommer samma meddelanden, likaså från Tjeckoslovakien, Ungern och andra satelliter. Endast beträffande själva Ryssland är läget osäkert; här har folket aldrig fått smaka friheten — utom under några korta månader av kris och krig — och den nationella känslans stimulans finns inte här som hos de erövrade.

Att frihetskänslan, och då särskilt den politiska och nationella frihetskänslan, kunde fortleva hos de förtryckta folken under tidigare skeden förvånar inte, 1800-talets absolutistiska regimer — den turkiska, den österrikiska, den ryska — var trots allt så mycket mildare, så mycket mindre effektiva än nutidens. Då krävde man lydnad och tystnad, nu kräver man övertygelse och entusiasm. Nu, under fascism, nazism och kommunism, används de härskandes väldiga maktmedel till att även andligt stympa, omforma och likrikta; "själarnas ingenjör" kallades Stalin, och det namnet passar lika bra på de nuvarande ryska makthavarna. Men ändå fortlever frihetskänslan från generation till generation, genom de äldres berättelser, genom uppgifter och rykten från andra länder, genom den ständigt och spontant förnyade förbittringen över de styrandes människoförakt och grymhet.

Då tvånget lättas eller då det talas om att tvånget skall lättas blir denna känsla mera medveten och djärv, det är vad vi nu ser bevis på i Polen. Folket vill så gärna tro att en frigörelse redan börjat, att de kan påskynda den genom protester, demonstrationer och revolter. De härskare som börjat locka med frihetstanken spelar ett högt spel. Varje mildring i förtrycket, varje eftergift mot kraven leder till nya fordringar — i det ryska fallet skulle demokratisering ha till följd att tio kuvade och pinade folk slet sig lösa. Därför talar man om uppmjukning och ökad frihet, men slår till då de förtryckta visar sig tro att man menar allvar. "Mellan samtycke som ges fritt och fängelsecellens samtycke ligger ett ingenmansland, där den polska regeringen gått på en mina", skriver Manchester Guardian. Att den nuvarande ryska regimen skulle ge sina fångar frihet finns inga skäl att hoppas på. Och vad fångarna önskar är inte en smula bättre behandling, litet större ransoner och mindre stryk — utan frihet.

I de demokratiska staterna talas det om att de undertryckta måste bli fria. Efter det östtyska upploppet för tre år sedan uttalade den fria fackför-

eningsinternationalens kongress i Stockholm sin "fulla och fortsatta solidaritet" med de östtyska arbetarna och sin "orubbliga beslutsamhet att oavlatligt arbeta för att påskynda den dag när alla folk med oss kan dela de välsignelser som heter bröd, fred och frihet". Fackföreningsinternationalen talade på alla de fria folkens vägnar. Men samtidigt är man — utom inom några grupper utan politiskt inflytande — ense om att viljan till frigörelse inte får leda till ett befrielsekrig. Det är samma läge som då världens radikaler och demokrater under 1800-talet hyllade de polska upprorsmännen 1831 och 1863 och begärde frihet för alla undertryckta, men vägrade att driva

fram ett krig. Är det inte en motsättning mellan de stolta orden och oviljan att handla?

Vid en viss punkt av iver och beslutsamhet kan man svara ja på den frågan. Det finns sannoligen inte skäl att nedsätta den hänförelse och den offervilja som kommit människor från den fria världen att strida och dö för Grekland på 1820-talet, för Ungern 1848, för Spanien i vår egen tid. Men vi är nästan alla ense om, av skäl som i denna tidning ofta redovisats, att ett befrielsekrig är orimligt, är uteslutet. Därför att vi anser detta får vi dock inte i något slags blandning av självförakt och defaitism vända ryggen åt det ohyggliga som sker. Om de fria folken avstår från kravet på frihet åt alla, om de undertryckta böjer sig inför förtrycket, då är det säkert att de onda makterna segtrar. Att vi betygar de för friheten kämpande vår respekt och vår beundran är en liten gåva, men den är bättre än likgiltighet och den "realism" som säger att det som är också måste vara. Om frihetskänslan överallt hålls uppe, och till det kan vi som är fria bidra, finns ännu hopp om frihet för alla.